

Ivan Smiljanić, Peter Mikša, Nani Poljanec, „Čuvajte mi Jugoslavijo!": *Figuralni spomeniki Karađorđevićem v Sloveniji* (Rogaška Slatina: Zavod Ljudski muzej Rogaška Slatina, 2023), 141 str.

Umjetnička baština, posebice ona spomenička, uvelike je odraz određenoga vremena. Ona u javnom prostoru često pokazuje kako se materijaliziraju određene političke vrijednosti. Naravno, česte društveno-političke promjene tijekom XIX. i XX. stoljeća pratile su i učestale promjene u javnom prostoru u Hrvatske i drugih zemalja poput susjedne nam Slovenije.

Knjiga „Čuvajte mi Jugoslavijo!": *Figuralni spomeniki Karađorđevićem v Sloveniji* bavi se, kako i naslov govori, materijalno-umjetničkom ostavštinom monarhističkoga režima koji je upravljao tadašnjom Kraljevinom Srba, Hrvata i Slovenaca / Jugoslavijom od 1918. do 1941., s posebnim naglaskom na prostor tadašnje Slovenije unutar te državne zajednice. Autori monografije uložili su mnogo truda da prikupe i obrade mnoštvo spomenika koji su nekad krasili ili trebali krasiti slovenski javni prostor, a povezani su s dinastijom Karađorđević, uz to i običnih ili neobičnih predmeta vezanih uz kraljeve Petra I., Aleksandra I., Petra II. i druge članove obitelji Karađorđević. Većina manjih i većih predmeta koji se nalaze u ovoj knjizi najviše su zaslugom jednoga od autora, Nanija Poljanca, danas u fondusu muzeja koji on vodi u Rogaškoj Slatini. Narodni, tj. Ljudski muzej Rogaška Slatina smješten je u Aninu dvoru. Tamo se uz zbirke povijesti mjesta, zdravstvenoga parka te lokalnoga staklarstva i grafika Kurta Müllera, među ostalim, u malom prostoru čuva i velika zbirka posvećena Karađorđevićima u Sloveniji, ali i šire. Poljancu su se u pisanju pridružili Peter Mikša, izvanredni profesor povijesti na Odsjeku za povijest ljubljanskoga Filozofskog fakulteta, te njegov mladi kolega Ivan Smiljanić iz Instituta za noviju povijest u Ljubljani.

Knjiga započinje kraćim predgovorom autora (str. 5) i nastavlja se prvim poglavljem, „Na kratko o jugoslovanskih kraljih in utrevanju njihovega javnega spomina" (str. 7–15), u kojem autori daju kraći pregled povijesti monarhističke Jugoslavije te opisuju kako dinastija Karađorđević postaje relevantna u javnom prostoru tadašnje države. U ovom poglavlju posebno bih istaknuo izvrsnu kartu i popratnu tablicu, koje na str. 12 obilježavaju i popisuju sve spomenike postavljene kraljevima Petru I. i Aleksandru I. po Sloveniji, s oznakom mjesta i datuma postavljanja te umjetnika koji im je autor.

Iduće poglavlje, „Figuralni spomeniki Karađorđevićem v Sloveniji" (str. 16–27), opisuje rodoslovlje dinastije Karađorđević, ali ubrzo prelazi u analizu i vješto dokazuje kako njihovi spomenici služe obilježavanju teritorija i prikazu državne (režimske) ideologije u javnom prostoru, posebice nakon uvođenja Šestosiječanjske diktature 1929. godine. Makar je bilo autora koji su se bavili temama poput kulture javnoga sjećanja na Jugoslaviju u razdoblju između dvaju svjetskih ratova i ulogom spomenika Karađorđevića u javnom prostoru te države (i njihovim rušenjem), poput Uglješe Rajčevića, Božidara Jezernika, Olge Manojlović Pintar i dr., ova knjiga nudi širi povijesni, kulturno-umjetnički, ali i društveni kontekst kojim nastoji opisati prisutnost jugoslavenske ideologije u prikazima Karađorđevića.

Slijede kratka poglavlja ili potpoglavlja koja pregledno, svako na nekoliko stranica teksta, opisuju spomenike kralja Petra I. i Aleksandra I. koji su krasili javni prostor tadašnjega dijela Slovenije unutar monarhističke Jugoslavije (str. 29–94). Spomenici i poprsja jugoslavenskih vladara bili su postavljeni u Ljubljani (više njih), Mariboru, Domžalama, Kranju, Ribnici, Gornjem Gradu, Jesenicama, Rakeku, Sv. Jurju od Šavnici, Sv. Trojici v Slovenskih goricah, Trbovlju, Sevnici te Zagorju ob Savi. U tim se kraćim poglavljima kronološkim redom podizanja spomenika opisuje kada je i za koju svrhu svaki od njih nastao, tko ih je izradio, tko postavio te kada su i kako maknuti iz javnoga prostora.

Poglavlje „Obeležavanje spomina” (str. 95–133) započinje opisom jednoga od autora knjige, Nanija Poljanca, tematske zbirke vezane uz Karađorđeviće, za koje je eksponate godinama prikupljao i izlagao nezavisno, da bi ih objedinjeno od 2023. izložio kao zaseban dio u Narodnome muzeju Rogaška Slatina. U poglavlju se opisuju razne skupine eksponata, od umjetničkih djela, filatelije s motivima dinastije Karađorđevića, fotografija, raznih plaketa, medalja, novca, (prigodnih) zastava do dokumenata, plakata, manjih memorabilija i sl. Sve prate fotografije većega dijela opisanih predmeta, koji se dobrim dijelom čuvaju u spomenutom muzeju.

Slijedi popis izvora i literature (str. 134–135), kazalo osobnih imena (str. 136–137), popis donatora koji su pomogli u izdavanju knjige (str. 139) te bilješke o autorima (str. 140–141).

Knjiga „*Čuvajte mi Jugoslavijo!*” dobro prikazuje državnu ikonografiju prve ili monarhističke Jugoslavije 1918. – 1941. u javnom prostoru, s posebnim osvrtom na njezinu prisutnost na slovenskom teritoriju. U toj ikonografiji istaknuto mjesto zauzimala je vladajuća dinastija, a kao jedan od najvažnijih pojava simbola monarhijske zajednice ponajviše kralj Aleksandar I. Karađorđević kao najpoznatiji vladar toga razdoblja. Ovaj naslov, koristeći se prikladno obrađenim slikovnim prilozi-ma, približava duh vremena i svjedoči o utjecaju prošlih politika na javni prostor. Umjetnička djela, kao i raznovrsni predmeti koji su na razne načine bili u upotrebi te memorabilije vezane uz ovu temu i doba u knjizi su prikazani u izvornim bojama te slikama visoke rezolucije. Dobar dio njih može se naći i pogledati u Narodnome muzeju Rogaška Slatina. Obradeni su na znanstven način, a vrlo jasnim i široj publici prikladnim rječnikom, čime je dan izvrstan pregled teme koji može privući ne samo povjesničare ili povjesničare umjetnosti nego i širu zainteresiranu javnost.

Napomenuo bih da knjiga nema sadržaja, pa je ponekad teže orijentirati se unutar nje i prepoznati što su poglavlja, a što potpoglavlja. Ipak, radi se o vrlo vrijednome naslovu. On na prikladan način svjedoči o prošloj zbilji, pri čemu je ono što autori ističu tekstem izvrsno povezano s raznim umjetničkim djelima i ostalim predmetima koje opisuju.

Stipica Grgić